

Suyumuzdan para kazanıyorlar!

İstanbul, Ankara, İzmir ve Bursa'da su üzerinde artan ekonomik baskılar

Ocak 2016

Suyumuzdan para kazanıyorlar!

Rapor özeti

Bu çalışmaya konu olan Türkiye'nin en büyük dört büyükşehirinde -İstanbul, Ankara, İzmir ve Bursa- su hizmeti kurumlarının büyük bir kısmının web sitesinde, suyun birim fiyatı ve su faturalarına eklenen maliyet unsurlarının yıllar içindeki değişimi konusunda bilgiye erişim mümkün olmamaktadır. Bu durum, vatandaşın bilgiye erişim hakkından yoksun bırakmakta ve en temel hakkı olan suyun gerçekte ne kadar pahalandığını izlemesine engel olmaktadır.

Bu büyükşehirlerde insanların bütçelerinden suya ayırdıkları payın büyük olduğu görülmektedir. Su faturasında kullanılan suyun bedeli haricindeki kalemler olan, ek maliyet unsurları ve vergiler, tam maliyet prensibi gereği, bu payı iyice kabartmaktadır. Ayda 10 m³ su tüketen 4 kişilik bir ailenin Aralık 2015'e ait su faturası (bkz. Tablo 1 Sayfa4) incelendiğinde;

- suyun bedelinin en yüksek olduğu ilin İstanbul (40,8 TL), en düşük olduğu ilin İzmir (13,5 TL);
- suya eklenen vergilerin en çok olduğu ilin Ankara (7,5 TL), en düşük olduğu ilin İzmir (5,96 TL);
- su faturasına eklenen maliyet unsurlarının en yüksek olduğu ilin İzmir (28,44 TL), en düşük olduğu ilin İstanbul (4,08 TL);
- su faturasının en yüksek olduğu ilin Ankara (62,69 TL), en düşük olduğu ilin Bursa (44,23 TL);
- su faturasında maliyet ve vergilerin oranının sırasıyla İzmir'de %72, Ankara'da %47, Bursa'da %40 ve İstanbul'da %20 olduğu görülmektedir.

Düzenli ek vergi ve maliyet unsurlarının haricinde su faturalarına eklenen başka masraflar da bulunmaktadır. "Harcamalara katılım payı" adı altında ikamet edilen bölgede içme suyu, alt yapı, kanalizasyon benzeri çalışmalar yaptığı takdirde, bunun bedelini vatandaşa fatura eden BUSKİ ya da patlayan su borularının onarım bedelini "tamir ücreti" adı altında faturaya yansıtan MASKİ gibi. Maliyet unsurlarının belirlenmesinde yerel yönetimlerin esnek ve keyfi bir çerçevede hareket ettiği görülmektedir. Büyükşehirlerde su hizmetleriyle ilgili her türlü gider çeşitli adlar altında su faturalarına yansıtılmaktadır (bkz. Sayfa 5-7).

Birleşik Devletler Çevre Koruma Ajansı'nın yaptığı bir çalışmaya göre; su masraflarının, hane halkının giderlerinin %2'sini geçmesi durumunda bu giderler "çok masraflı" kategorisine girmektedir. Buna göre, Türkiye'de şebeke suyunun, çalışmanın kapsamına giren her bir ilde, hane bütçesi içindeki ağırlığı "çok masraflı" kategorisine girmektedir. Örneğin, asgari ücretle geçinen dört kişilik bir ailenin Aralık 2015'e ait su faturasının toplam bütçesine oranı farklı şehirlerde sırasıyla şöyledir (bkz. Tablo 3 Sayfa 7):

Ankara'da %6,3;

İstanbul'da %5,1;

İzmir'de %4,8;

Bursa'da %4,4'tür.

Üstelik bu şehirlerin hiçbirinde vatandaşlar musluklardan içme amaçlı su ihtiyaçlarını karşılayamamaktadır. Şebeke suyu büyük oranda temizlik ve yemek pişirme gibi içme haricindeki ihtiyaçlar için kullanılmaktadır. Yurttaşlar içme suyu hizmetini özel şirketlerden çok daha pahalıya temin etmek durumunda kalmaktadırlar. Dört kişilik bir ailenin aylık damacana su tüketimi bedeli ortalama 107, 25 TL'dir. Şebeke suyu faturaları zaten çok masraflı kategorisindeyken, bu meblağa damacana suyun bedelini de eklediğimizde ortaya çıkan tablo suyu çok daha masraflı hale getirmektedir. Asgari ücretle geçinen dört kişilik bir ailenin bütçesinin Ankara'da %17'si, İstanbul ve İzmir'de %16'sı ve Bursa'da %15'i suya (su faturası+damacana su) gitmektedir (bkz. Tablo 4 Sayfa 8).

Muslukta su içmemizin mümkün olması durumunda, yani şebeke suyunun içilebilecek kalite ve lezzette olması durumunda, 4 kişilik bir ailenin damacana suyuna ödeyeceği paradan aylık olarak yapacağı ortalama 107,25 TL'lik tasarruf ile bir aile başka alanlardaki şu temel ihtiyaçlarını giderebilir (bkz. Sayfa 9):

- Ayda toplam 178 adet ekmek (günde 6 ekmek) alabilir.
- Yaklaşık 3 haftalık meyve ihtiyacını ya da 2 haftalık sebze ihtiyacını ya da 2 haftalık süt ve süt ürünleri ihtiyacını giderebilir.
- Bir öğrencinin aylık eğitim masraflarının %67'sini karşılayabilir.
- Ayda 2 kere sinemaya ya da 5 kere tiyatroya gidebilir, ortalama 20 TL'den 5 yeni kitap alabilir.
- Sınırsız internet erişimine sahip olduktan sonra 47 TL'si de cebinde kalabilir.

Yaptığımız incelemede İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin (İBB) içilemeyecek kalitedeki su üzerinden büyük kazançlar elde ettiği ve bu kârlarını belediyenin su hizmetleriyle ilgisi olmayan başka belediye kurumlarına aktardığı görülmektedir. İSKİ 2011-2014 yılları arasında su hizmetlerinden büyük kârlar elde etmiş, her sene İBB'ye kaynak aktarımı yapmıştır. Erişebildiğimiz en güncel verilere göre, İSKİ 2014 yılında yaklaşık olarak 173.105.453 TL kâr etmiştir. İSKİ'nin giderler içinde İBB'ye aktardığı pay 402.496.261 TL olmuştur. Tahmini 2015 yılı rakamlarına göre ise İSKİ'nin zarar ettiği ancak buna rağmen İBB'ye zararının yarısına yakın bir meblağı aktardığı görülmektedir (bkz. Tablo 6 Sayfa 10).

Çalışmanın kapsamı ve metodolojik sınırları

Türkiye'nin nüfus bakımından en büyük dört şehri olan İstanbul, Ankara, İzmir ve Bursa son yıllarda suyun birim fiyatlarındaki ve su faturalarına eklenen maliyet unsurlarındaki artışla her zaman gündemimizde. Temel bir insan hakkı olan suyun vatandaşın bütçesindeki ağırlığının giderek artması bu illerde su tarifelerinin yıllar içerisindeki değişimi konusunda bir araştırmayı gerekli kılmaktadır. Ancak, böyle bir araştırmanın önünde çeşitli engeller bulunmaktadır.

Su ve atıksu tarifelerinin geçmiş yıllardaki değerlerine erişmek çoğunlukla mümkün olmamaktadır. Bu illerde su hizmetleri faaliyetlerini yürüten kurumların web sitelerinde geçmiş yıllara ait verilere erişim bulunmamaktadır. Bu konuda en kötü karneye sahip olan kurumlar ASKİ ve BUSKİ'dir. Bu kurumların web sitelerinde sadece Aralık 2015 ve Ocak 2015'e ait verilere erişmek mümkün olmuştur. İZSU'da ise en eski Ocak 2012 tarihli verilere ulaşılabilmektedir. Kurumların çok detaylı, iyi hazırlanmış ve sık güncelleme yapılan sitelere sahip olduğu düşünüldüğünde geçmiş yıllara ait su ve atıksu tarifelerinin bulunmuyor oluşu bilgiye ulaşım hakkının önünde bir engeldir. Söz konusu kurumlar arasında en sistematik veri İSKİ tarafından paylaşılmaktadır. Aralık 2006 tarihinden Ocak 2016 tarihine kadar su tarifesindeki değişimler kurum web sitesinde paylaşılmıştır. Mevcut veriler ise sadece suyun birim fiyatı ve atıksu fiyatını içermekte olup, su faturalarına eklenen ve faturaları kabartan diğer maliyet unsurlarına ilişki hiçbir veri içermemektedir. Bu araştırmada kullanılan maliyet unsurlarına ilişkin veriler, vatandaşın alınan güncel faturalardan öğrenilmiştir.

Bu çalışma, Ankara, Bursa, İstanbul ve İzmir illerinde vatandaşın cebinden suya giden paranın güncel tarifeler üzerinden bir karşılaştırılmasını içermektedir. Çalışmanın parçası olan illerin bir kısmında kademeli tarife bulunmaktayken bir kısmında bulunmamaktadır. 4 kişilik bir ailenin tükettiği ortalama miktar olan 10 m³'lük su, kademe uygulanan illerde ilk kademeye denk düştüğünden tüm hesaplamalar ilk kademe ücretleri dikkate alınarak yapılmıştır. Aylık su masrafları, su hizmeti sağlayan kurumlara ödenen meblağın yanı sıra damacana suyuna ödenen meblağ da içermektedir. Zira bu illerin hiçbirinde musluktan içilebilir lezzette su akmamaktadır. Damacana suyun hesaplanmasında ise sadece günlük ortalama içme suyu tüketimi olan 2 lt dikkate alınmıştır.

Su birim fiyatı hesaplanırken Aralık ayına ait faturalar ve su kurumlarının web sitelerinde sunulan veriler karşılaştırılmış ve her ikisi arasında farklılıklar olduğu görülmüştür (bkz. ASKİ ve İSKİ). Bu gibi durumlarda web sitelerinde sunulan resmi veriler dikkate alınmıştır. Hesaplamalarda temel alınan 10 m³ su miktarı ise şöyle hesaplanmıştır. TÜİK 2014 verilerine göre meskene verilen yıllık su miktarı İstanbul'da 425.682.359 m³/yıl'dır. Bu sayılar İstanbul'un nüfus sayısına bölündüğünde ortaya kişi başına düşen kullanma suyu hesaplanabilir. Buna göre, İstanbul'da dört kişilik bir hane başına düşen aylık su miktarı 10 m³ olarak hesaplanmıştır. Dört kişilik bir hanenin aylık su kullanımı, çalışma kapsamındaki illerde suyun kapasitesi ve nüfus gibi faktörlere bağlı olarak 10 ve 15 m³ arasında farklılık göstermekle birlikte mukayese yapabilmek amacıyla 10m³ olarak belirlenmiştir.

İllerin su faturalarının karşılaştırılması

Türkiye'nin en büyük dört ilindeki dört kişilik bir ailenin ortalama aylık su kullanımına bakıldığında aşağıdaki tablo ortaya çıkmaktadır.

Tablo 1: 4 kişilik su faturasının içeriği (Aralık 2015)

Büyükşehirler	Suyun bedeli (10 m ³) TL	Eklene vergiler (ÇTV, KDV) TL	Eklene maliyet unsurları TL	Su faturası toplamı TL	Vergiler ve maliyet unsurlarının oranı
Ankara ASKİ	33,5	7,50	21,69	62,69	%47
Bursa BUSKİ	26,6	6,36	11,27	44,23	%40
İstanbul İSKİ	40,8	6,19	4,08	51,07	%20
İzmir İZSU	13,5	5,96	28,44	47,90	%72

Dördüncü sütunda belirtilen maliyet unsurları her bir şehirde farklılaşabilmektedir. Her bir şehre ait su faturasına yansıyan maliyet unsurlarının detayı ikinci tabloda belirtilmiştir:

Tablo 2: 4 kişilik su faturasına yansıyan maliyet unsurlarının içeriği (Aralık 2015)

Büyükşehirler	Atıksu bedeli	Şube yolu bedeli	Bakım bedeli	Katı atık bertaraf bedeli	Katı atık toplama bedeli	Maliyet unsurları toplamı
Ankara ASKİ	16,80	4,89				21,69
Bursa BUSKİ	4,00		1,33	0,00	5,94	11,27
İstanbul İSKİ			4,08			4,08
İzmir İZSU	20,80			0,85	6,79	28,44

ASKİ'de atıksu bedeli metreküp başına 1,68 TL'dir. Oluşan bakım ve işletim masrafları ise peşin ya da aylık olarak "Şube yolu bedeli" adı altında faturalara eklenmektedir. BUSKİ'de atıksu bedeli metreküp başına 0,4 TL'dir. Bakım bedeli olarak 1 metreküp su birim fiyatının yarısı alınmakta, katı atık bertaraf bedeli de masraf oluştuğunda faturalara yansıtılmaktadır. Ayrıca katı atık toplama bedeli de faturaya eklenmektedir. İSKİ'de ise bakım bedeli kalemi 1m³ suyun birim fiyatı olarak belirlenmiştir. Son olarak İZSU atıksu bedeli (metreküp başına 2,08 TL), katı atık toplama bedeli (Aylık değişen miktarlarda

faturalara yansıtılıyor) ve katı atık bertaraf bedeli (Aylık değişen miktarlarda faturalara yansıtılıyor) olarak maliyet unsurlarını belirlemektedir. Su faturalarına eklenen bu maliyet unsurlarına ilişkin daha ayrıntılı açıklamayı raporun sonundaki EK 1’de bulabilirsiniz.

Su hizmetlerinin tüm maliyeti vatandaşa ödettiriliyor

Suya erişimde suyun fiyatlandırılması ve tariflendirmesi çok büyük önem taşımaktadır. Suya erişim bir insan hakkıdır. Suya herkesin ekonomik olarak erişiminin sağlanması toplumsal adaletin ön koşullarından biridir.

Türkiye’de suyun ücretlendirilmesi, 2560 sayılı 20 Kasım 1981 tarihli İstanbul Su ve Kanalizasyon İdaresi Genel Müdürlüğü Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun’un 23. maddesi uyarınca gerçekleştirilmektedir. Bu maddeye göre “Su satışı, kanalizasyon tesisi bulunan yerlerdeki kullanılmış suların uzaklaştırılması, septik çukurların boşaltılması giderleri için ayrı tarifeler yapılır. Bu tarifelerin tespitinde, yönetim ve işletme giderleri ile amortismanları doğrudan gider yazılan (aktifleştirilmeyen) yenileme, islah ve tevsi masrafla (...) bir kâr oranı esas alınır”. Bu maddeyle birlikte, 4736 sayılı Kamu Kurum ve Kuruluşlarının Ürettikleri Mal ve Hizmet Tarifeleri ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun’un 1. maddesinde olduğu gibi, su hizmetlerinin tam maliyet prensibi gereği tüm masraflarının kullanıcıdan karşılanmasına ek olarak, belirli bir oranda kâr eklenmesi zorunlu kılınmaktadır. Kısacası, kanun ve yönetmeliklerle belediyelerin suyun ticaretini yapmasının önü açılmaktadır.

Su faturalarına eklenen çeşitli maliyet unsurlarının vatandaşlarda yarattığı öfke son yıllarda artan bir şekilde kamuoyunun gündemine girmektedir. Bu maliyet unsurlarını resmi kanallardan takip etmek mümkün olmamaktadır. İnsanlarda infial yaratan bu maliyet unsurları çoğu zaman medyaya yansması sayesinde bilinir olmaktadır. Dört büyükşehrin web sitelerinde su kullanım ve atıksu bedellerinin dahi geçmiş yıllardaki değerlerine erişmek mümkün değilken, su faturasına eklenen maliyet unsurlarının yıllar ve aylar içerisindeki dağılımına erişmek hiç mümkün olamamıştır. Su faturalarına eklenen maliyet unsurlarının belirlenmesinde yerel yönetimlerin esnek ve keyfi bir çerçevede hareket ettiği görülmektedir. Yasal düzenlemelerin tam maliyet ve kârlılık prensiplerini açıkça kabul etmesi de yerel yönetimlerin bu konuda elini güçlendirmektedir. Büyükşehirlerde su hizmetleriyle ilgili her türlü gider çeşitli adlar altında su faturalarına yansıtılmaktadır. ASKİ’nin vatandaştan tahsil ettiği şube yolu bedeli, BUSKİ’nin tahsil ettiği bakım bedeli, katı atık toplama bedeli (bunlardan ayrıca %18 KDV alınmaktadır), İZSU’nun tahsil ettiği katı atık toplama bedeli ve katı atık bertaraf bedeli bunlara örnek verilebilir.

Artan maliyet unsurlarının kurbanı ise kabaaran su faturalarıyla başa çıkmak zorunda olan vatandaş olmaktadır. Gün geçmiyor ki medyada maliyet unsurlarının kabarttığı fahiş su faturalarına isyan eden bir vatandaşla karşılaşmayalım. Birkaç güncel örnek paylaşmak konunun vahametini daha iyi gösterecektir.

BUSKİ bu maliyet unsurlarına Aralık ayının başında harcamalara katılım payı adı altında bir yenisini daha ekledi. Yeni maliyet unsurunun adı harcamalara katılım payı. 2015’in başında yürürlüğe giren Belediye Gelirleri Kanunu Harcama İştirak Payı mevzuatına göre BUSKİ, ikamet edilen bölgede içme suyu, alt yapı, kanalizasyon benzeri çalışmalar yaptığı takdirde, bunun bedelini vatandaşa fatura etme hakkına sahip. Harcamalara Katılım Payı İhbarnamesi adı altında evlere gönderilen tutarlar oldukça yüksek. Rakamlar yapılan çalışmaya göre değişiklik göstermekle birlikte, kimi faturalarda bu rakamın

Büyükşehirler tarafından, 6360 sayılı Büyükşehir Yasası da suyun birim fiyatına zam yapma ve su faturalarına yeni maliyet unsurları ekleme noktasında bir bahane olarak kullanılabilir. ASKİ'nin geçtiğimiz ay suya yaptığı %10,11'lik zamma gerekçe olarak da 6360 sayılı yasa ile Büyükşehir'e yeni bağlanan ilçelerin borçlarının devralınması, bu yerlerde içme suyu şebekeleri, yeni kanalizasyon tesisleri, su deposu ve arıtma tesisi yapılması için kaynağa ihtiyaç duyulması gösterilmiştir. Bu gerekçeden, devralınan yerleşim yerlerinde adeta hiç su altyapısı yokmuş ve büyükşehir belediyeleri tarafından sıfırdan bir altyapı inşasına girişilecekmiş gibi bir anlam çıkmaktadır ki bunun akla uygun bir tarafı yoktur.

Bu örnekler, Türkiye'de büyükşehirlerde suyun bir hak olarak görülmediğini ve suyu kamu hizmeti olarak gören yönetim anlayışından uzaklaştığını çok iyi örneklendirmektedir. Suyun tam maliyet prensibiyle ücretlendirilmesi, su hizmetlerinin tüm yükünün vatandaşların omuzlarına yüklenmesi ve sudan kâr elde edilmesi toplumsal adalet açısından asla kabul edilebilir bir durum değildir.

Çevre Temizlik Vergisi neyin vergisi?

Su bir insan hakkıdır. Su, insan yaşamının vazgeçilmez unsurudur. Su hakkını korumak yaşam hakkını korumaktır. Bu hakkın korunması devletlerin en temel görevidir. İnsan yaşamının devamı için gerekli olan temel ihtiyaç maddelerinde vergilerin minimum düzeye indirilmesi gerekir. Türkiye'de ise suyla direkt bağlantılı olmayan ÇTV gibi vergilerin sudan alınması yoksul insanların suya erişimini zorlaştırmaktadır. Bursa gibi kimi büyükşehirlerde ise devletin temel ihtiyaç maddelerinden aldığı % 8 vergiden bile daha yüksek oranda (%18) vergi alınmaktadır. Bursa'da su kullanım ve atıksu bedelinden alınan %8 KDV'nin yanı sıra bakım bedeli ve katı atık toplama bedelinden de %18 vergi alınmaktadır.

Hane bütçesinde kullanma (şebeke) suyunun payı

Tablo 3: Şebeke suyunun pahalılığı (Aralık 2015)

Büyükşehirler	4 kişilik kullanılan su bedeli	Asgari ücret Aralık 2015	Şebeke suyunun bütçedeki yüzdesi	Suyun pahalılığı uluslararası standartlara göre*
Ankara ASKİ	62,69 TL	1000,54 TL	%6,3	Çok masraflı
Bursa BUSKİ	44,23 TL		%4,4	Çok masraflı
İstanbul İSKİ	51,07 TL		%5,1	Çok masraflı
İzmir İZSU	47,90 TL		%4,8	Çok masraflı

* Birleşik Devletler Çevre Koruma Ajansı'nın yaptığı bir çalışmaya göre; su masraflarının, hane halkının giderlerinin %2'sini geçmesi durumunda bu giderler "çok masraflı" kategorisine girmektedir. Bu oran yoksul kesimler açısından %1,25'e kadar gerilemektedir.

Hane bütçesinde içme suyunun payı

Tablo 3'teki dört büyük şehirde su faturalarının asgari ücretle geçinen dört kişilik bir hanenin bütçesi için "çok masraflı" olduğunu gösteren veriler sadece kullanma suyunu içermektedir. Bu tabloya içme suyu da eklendiğinde suyun bütçe içindeki ağırlığı daha da artmaktadır (bkz. Tablo 4).

Bu şehirlerin hiçbirinde vatandaşlar musluklardan içme amaçlı su ihtiyaçlarını karşılayamamaktadır. Şebeke suyu büyük oranda temizlik ve yemek pişirme gibi, içme haricindeki ihtiyaçlar için kullanılmaktadır. Yurttaşlar içme suyu hizmetini özel şirketlerden çok daha pahalıya temin etmek durumunda kalmaktadırlar.

Vatandaşlar tarafından içme suyuna ayrı bir kalem ayrılmaktadır. Bunun hesaplanmasında izlenen yöntem de şöyledir: Bir kişinin günde iki litre ambalajlı su tükettiği dikkate alındığında, 4 kişilik bir ailenin aylık su tüketimi 240 lt olmaktadır. 240 lt içme suyu, yaklaşık 13 adet 19 lt'lik damacana suya karşılık gelmektedir. İstanbul'daki su fiyatları temel alındığında bir kamu şirketi olan Hamidiye A.Ş.'nin 19 lt'lik damacana su fiyatı 8,25 TL'dir. Bu da ayda 107,25 TL'lik damaca suyuna denk gelmektedir.

Tablo 4: Suyun pahalılığı (4 kişilik hane)

Büyükşehirler	4 kişilik kullanılan su bedeli (TL)	4 kişilik kullanılan damacana su bedeli (TL)	Toplam su bedeli (TL)	Asgari ücret Aralık 2015	Bütçede suyun yüzdesi	Suyun pahalılığı BM standartlarına göre*
Ankara ASKİ	62,69		169,94		%17	Çok masraflı
Bursa BUSKİ	44,23	107,25	151,48	1000,54	%15	Çok masraflı
İstanbul İSKİ	51,07		158,32		%16	Çok masraflı
İzmir İZSU	47,90		155,15		%16	Çok masraflı

Damacana da hesaba katıldığında dört ilde de su "çok masraflı" kategorisine girmektedir. Tablo 5 ise musluktan su içmemizin mümkün olması durumunda, yani şebeke suyunun içilebilecek kalitede ve lezzette olması durumunda, 4 kişilik bir ailenin damacana suyuna ödeyeceği paradan aylık ve yıllık olarak yapacağı tasarrufu göstermektedir.

Tablo 5: Bazı büyükşehirlerde damacana suyun aylık ve yıllık bedeli

	Aylık 4 kişilik hanede toplam damacana suyu bedeli	Yıllık 4 kişilik hanede toplam damacana suyu bedeli	Aylık 4 kişilik hanede toplam su bedeli	Yıllık 4 kişilik hanede toplam su bedeli
Ankara ASKİ	107,25 TL	1287 TL	169,94 TL	2039,28 TL
Bursa BUSKİ			151,48 TL	1817,76 TL
İstanbul İSKİ			158,32 TL	1899,84 TL
İzmir İZSU			155,15 TL	1861,80 TL

4 kişilik bir hanede aylık toplam damacana suyu bedelinin yaklaşık 107,25 TL olduğu görülmektedir. Suyun musluktan içilebilmesi durumunda, 4 kişilik bir aile tasarruf edebileceği bu parayla başka alanlardaki şu temel ihtiyaçlarını giderebilir:

Ekmek

Bu parayla 4 kişilik bir aile, ayda toplam 178 adet ekmek alabilir. Bu, günde 6 ekmeğe denk gelmektedir. Yani kişi başına günde 1,5 ekmek alınabilir.

Mutfak masrafları

4 kişilik bir ailenin ayda meyve için yaklaşık 147 TL; sebze için 248 TL; süt ve süt ürünlerine 213 TL harcamaktadır. 4 kişilik bir aile damacana suya vereceği parayla, yaklaşık 3 haftalık meyve ihtiyacını ya da 2 haftalık sebze ihtiyacını ya da 2 haftalık süt ve süt ürünleri ihtiyacını karşılayabilir.

Eğitim masrafları

Bir öğrencinin velisine eğitim maliyetinin aylık ortalama 159 TL olduğu düşünüldüğünde, suyun musluktan içilebilmesi durumunda yapılacak tasarrufla bir öğrencinin aylık eğitim masraflarının %67'si karşılanabilir.

Kültür, sanat ve eğlence

Bir sinema biletinin ortalama 10 -15 TL ve bir tiyatro biletinin de devlet tiyatrolarında 6 TL (tam) ya da 4 TL (indirimli) olduğu düşünüldüğünde, suyun musluktan içilebilmesi durumunda yapılacak tasarrufla, 4 kişilik bir aile ayda 2 kere sinemaya ya da 5 kere tiyatroya gidebilir. 4 kişilik bir aile fiyatı ortalama 20 TL'den 5 yeni kitap alabilir.

Teknoloji

100 GB'lık limitsiz internet paketinin 59,90 TL olduğu düşünüldüğünde, suyun musluktan içilebilmesi durumunda yapılacak tasarrufla 4 kişilik bir ailenin sadece sınırsız internet erişimi olmayacak, 47 TL'si de cebinde kalacaktır.

İSKİ sudan kâr ediyor

Türkiye’de su hizmetleri özelleştirilmemiş olmasına rağmen su hizmetleri ticari bir işletme mekanizmasıyla çalışan belediyeler tarafından kâr elde edilecek bir tüketim maddesi ve kamu hizmeti alan vatandaşlar da müşteri olarak görülmektedir. Son yıllarda artan su fiyatları ve su faturalarına eklenen maliyet unsurları özellikle yoksul kesimin bütçesinde suya ayrılan meblağı artırırken örneğin, İSKİ’nin İstanbul Büyükşehir Belediyesi Harcamalarını İzleme Kılavuzu’na göre kâr elde ettiği görülmektedir.

Aşağıdaki tablo ise 2011, 2012, 2013 ve 2014 yıllarında İSKİ’nin gelirlerindeki artışı ve elde ettiği kârı göstermektedir. Tablodaki 2015 verileri ise tahmini rakamlara dayanmaktadır. İSKİ’nin bütçesinden İBB’ye kaynak aktarımı yapılmakta olduğu dikkat çekmektedir. Bu tablo ayrıca vatandaşın su hizmetleri için alınan paraların belediyenin diğer hizmetlerine aktarıldığını da ispatlamaktadır.

Tablo 6: İSKİ gelir ve giderlerinden ayrıntılar (2011-2015)

	GELİR (TL)	Gelirler içinde su satış hasılatı (TL)	GİDER (TL)	Giderler içinden İBB’ye ayrılan pay (TL)	Olumlu faaliyet sonucu (fazla) (TL)
2011	2.891.247.046	2.606.192.004	2.383.930.361	1.347.661	507.316.685
2012	3.588.598.558	3.013.808.048	3.118.830.625	230.650.713	469.767.933
2013	3.792.044.081	3.384.144.534	3.764.075.067	461.076.753	27.969.014
2014	4.217.066.371	3.684.878.925	4.043.960.918	402.496.261	173.105.453
2015	5.094.184.000	4.231.014.000	5.762.497.000	300.100.000	-668.313.000

Kaynak: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Harcamalarını İzleme Kılavuzu’ndan faydalanılarak yapılmıştır, <http://stk.bilgi.edu.tr/media/uploads/2015/07/27/klavuz.pdf>

2015 Kasım ayında İstanbul Büyükşehir Belediye (İBB) Meclisi'nin onayladığı 16 milyar 100 milyon liralık 2016 bütçesinin gelir kalemleri içinde: 2016 yılında Su Hizmetlerine ilişkin Kurumların Kârları 1.000.000.000 olarak yer almaktadır.

Politika önerileri

Su hizmeti kurumlarının, su tarifelerinin yıllar içindeki değişimine ilişkin bilgileri vatandaşın kolay bir şekilde erişimine açık tutması demokratik, şeffaf, katılımcı ve hesap verebilir bir yönetim anlayışının olmazsa olmazıdır.

Su hizmetlerinde tam maliyet prensibinin uygulanması ve su hizmetlerinin tüm yükünün vatandaşların omuzlarına yüklenmesi başta yaşam hakkı olmak üzere insan haklarına aykırı bir durum oluşturmaktadır.

Su, üzerinden kâr elde edilebilecek bir meta değildir. Yerel yönetimler su hizmetleri kurumlarını ticari bir işletme mantığıyla işletmeyi bırakıp suyun bir kamu hizmeti olduğunun farkında olmalı ve bu bilinçle hareket etmelidir.

Musluklarımızdan temiz ve içilebilir lezzette su akmalıdır. Bunun gerçekleşmesi için gerekli olan altyapı, kamu kaynaklarıyla yenilenmelidir.

Su varlıklarının korunmasına hizmet edecek etkin bir su tasarrufunun insan hakkını ihlal etmeden gerçekleştirilebilmesi için temel ihtiyaçlara (içme, beslenme ve temizlik) yetecek miktarda su hanelerimize ücretsiz verilmelidir.

Sudan bahaneler değil, su hakkımızı istiyoruz!

İmza kampanyasına katılın!

Susarak yaşanmaz, susuz hiç yaşanmaz!

<http://susuzyasanmaz.suhakki.org/>

EK 1

Su faturalarında yer alan maliyet unsurları ve vergiler

Şube yolu bedeli

ASKİ Su Tarifeleri Yönetmeliği'ne göre şube yolu bedelinin tanımı şöyledir: "Şube yolu şebeke hattından sayaca kadar uzanır ve sayacın bitimindeki bağlantı rekorunda sona erer". Şube yolu bedelinin hesaplanmasında şu yöntem izlenir: "Genel Müdürlük sorumluluğunda olan şube yolunun ve su sayacının işletme ve bakım masraflarını karşılamak üzere şube yolu bakım ücreti alınır. Bu ücret yürürlükteki tarifelere göre abonelerden peşin alınabileceği gibi aylık bakım ücreti olarak su paraları ile birlikte de tahsil edilebilir".

Bakım bedeli

İSKİ Su Tarifeleri Yönetmeliği'nde bakım bedeli şöyle açıklanmıştır: "Abonelerden her ay için her türlü bakım işleri mukabili abonenin tabi olduğu su satış tarifesi üzerinden 1 m³ su miktarı karşılığı bakım ücreti; tanker ve kuyu suyu kullanan abonelerden de ait olduğu tarife grubundaki 1 m³ su miktarı karşılığı su ve atık su tesisleri bakım bedeli olarak alınır".

BUSKİ ise kendi yönetmeliğine göre bakım bedelini şu sözlerle açıklamıştır: "Her türlü bakım işleri için abonelerden aylık olmak üzere abonenin tabi olduğu su satış ve kullanılmış suların uzaklaştırılması tarifesi (0,5 m³) miktarı karşılığı bakım ücreti alınır".

Katı atık toplama ve bertaraf bedelleri

Katı atık toplama ve bertaraf bedellerinde ise her belediye kendi tarifeler yönetmeliğinde 27/10/2010 tarihli Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren Atıksu Altyapı ve Eysel Katı Atık Bertaraf Tesisleri Tarifelerinin Belirlenmesinde Uyulacak Usul ve Esaslara İlişkin Yönetmelik'i esas almıştır. Bu yönetmelik bu bedelin hangi ilkeler çerçevesinde hesaplanması gerektiğini şu şekilde açıklamıştır:

"Yönetmelik evsel katı atık idarelerinin tarifeleri saptanırken tam maliyet ve kirleten öder ilkelerini kullanmalarını zorunlu kılmaktadır... Maliyet artı yönteminde, sağlanan hizmete ait tüm maliyetlerin belirlenmesi tarife hesaplamasının temelini oluşturmaktadır. Bu yöntemde, öncelikle, sistemin mevcut ihtiyaçları kapsamında oluşan maliyetler hesaplanır. Daha sonra hizmetlerin uzun vadede sürdürülebilirliğini sağlamak için gerekli özkaynak getirisi maliyetler toplamına eklenir. Bir başka deyişle;

Toplam Sistem Maliyeti = Eysel Katı Atık Hizmetleri Maliyeti + Özkaynak Getirisi

olarak tanımlanabilir".